

УДК 502.33 : 631.15

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКИ В АГРОБІЗНЕСІ

Власенко І.В., к.е.н, доцент
Вінницький національний аграрний університет

Проведення аналізу показників достатності споживання продуктів харчування на особу в Україні. Показано, що за останні 18 років виробництво сільськогосподарська продукції на 1 особу зменшилося на 563 грн. (або на 20%). Показано, що у 2008 р. було 59,1 тис. діючих аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання. Обсяги сільськогосподарської продукції, виробленої господарствами населення склали 54% агросфери України, а аграрними підприємствами, скоротилися на 52,7%. У 2009 році в Україні по більшості основних видів продовольства фактичне споживання знаходилося нижче раціональних норм.

Ключові слова: еколого-економічна та продовольча безпеки, агробізнес, утилізація продовольчих відходів.

Перехід до ринкових умов господарювання в Україні започаткував розвиток бізнесу в усіх сферах економіки, у тому числі і сільському господарстві (агробізнес). Останнім часом проблеми агробізнесу та еколого-економічної безпеки привертають серйозну увагу. У концептуальних розробках наукових установ, багатьох вчених дане питання займає важливе місце в Україні. Результатом таких досліджень стали пріоритетними національних економічних та екологічних інтересів, які, зокрема, знайшли своє відображення в законах України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки» (2000 р.), «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку» (2000 р.), «Про екологічну мережу України» (2004 р.), «Про основи національної безпеки України» (2003 р.) та інші [1-6]. Сьогодні сільськогосподарські підприємства функціонують в умовах ризику та невизначеності переважно через те, що економічний розвиток аграрного сектору залежить від біологічних процесів, які відбуваються у природі. Живі організми розвиваються за біологічними законами, порушення яких негативно впливає на природні фактори. Тому стає очевидною залежність економічного відтворення сільського господарства від стану природного середовища.

На жаль, на фоні екологічної ситуації, яка склалася, справедливим є твердження, що природно-ресурсний потенціал аграрного виробництва втрачає свої відновлювальні, відтворювальні та асиміляційні можливості, що є загрозою ресурсно-екологічній безпеці суспільства, а зрештою – й продовольчій безпеці [7].

Завдання та методика досліджень. Метою роботи було проведення аналізу показників продовольчої безпеки на одну людину в державі та еколого-економічної безпеки розвитку малого бізнесу по забою і переробці

сільськогосподарських тварин на селі.

Інформаційну базу дослідження склали: законодавчі і нормативні акти Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій; наукові праці провідних вітчизняних і закордонних вчених у галузі економіки природокористування та охорони навколишнього середовища, статистичні матеріали, зібрані безпосередньо автором.

Результати досліджень. В результаті досліджень встановлено, що за 1990-2008 рр. виробництво продукції сільського господарства в цілому скоротилося на 41,9 млрд. грн. (або на 28,7%), у тому числі: продукції рослинництва - на 1,7 млрд. (або на 2,5%), а продукції тваринництва - на 40,2 млрд. грн. (або у 2 рази). Як наслідок, [8].

Істотно змінились обсяги виробництва сільськогосподарської продукції за категоріями господарств. У 2008 р. майже 59,1 тис. діючих аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання виробили 46% цієї продукції, а господарства населення — відповідно, 54%. При цьому за досліджуваний період (1990-2008 рр.) обсяги сільськогосподарської продукції, виробленої аграрними підприємствами, скоротилися на 52,7%, а господарствами населення (ГПН) - зросли на 25,9% [8]. Але розвиток тваринництва належать до найцінніших ресурсів нації, без яких її існування неможливе, що й демонструє ланцюг залежності: немає продовольства – немає населення – немає нації – немає країни – немає держави. Результати досліджень показали, що внаслідок екстенсивної моделі розвитку аграрного сектору, погіршуються показники продовольчої безпеки України. Баланс споживання основних продуктів харчування (табл. 1) свідчить, що у 2009 році в Україні по більшості основних видів продовольства фактичне споживання знаходилося нижче раціональних норм.

Таблиця 1

**Показник достатності споживання продуктів харчування на
особу на рік, кг**

Продукти	Раціональна норма	Фактичне споживання у 2009 р.	Показник достатності споживання
Хліб і хлібопродукти	101,0	111,7	1,11
М'ясо і м'ясопродукти	80,0	49,7	0,62
Молоко і молокопродукти	380,0	212,4	0,56
Риба і рибопродукти	20,0	15,1	0,76
Яйця, шт.	290	272	0,94
Овочі та баштанні	161,0	137,1	0,85
Плоди, ягоди та виноград	90,0	45,6	0,51
Картопля	124,0	133,0	1,07
Цукор	38,0	37,9	0,99
Олія рослинна всіх видів	13,0	15,4	1,19

Як видно з таблиці 1, найбільше відставання фактичного споживання від раціонального спостерігалося по плодах, ягодах і винограду - на 49%, молоку і молокопродуктах - на 44, м'ясу і м'ясопродуктах - на 38, рибі та рибопродуктах - на 24%.

Для покращання забезпечення населення України м'ясом в державі започаткували розвиток приватного малого бізнесу по забою і переробці сільськогосподарських тварин на селі. Так у Вінницькій області кількість лише офіційно зареєстрованих - 100 приватних малих підприємств по забою і переробці сільськогосподарських тварин на селі. Часто приватні бойні, які не мають відповідних ліцензій на утилізацію конфіскатів викидають їх у навколишнє середовище (куди-небудь). Так, лише в с. Війтівці Бершадського району Вінницької області, офіційно зареєстровано 30 приватників, які займаються забоєм свиней і ВРХ, викидаючи відходи (конфіскати) на місцеве звалище, що має площу понад 3 га. На таких відходах харчуються щурі, розмножуються, розповсюджуючи різні збудники захворювань в тому числі і збудники лептоспірозу чи туберкульозу. Вся рідина із звалища потрапляє у струмок, який впадає в р. Південний Буг. Як ми показали вище, що охорона довкілля однозначно вказує на те, що невикористані боєнські відходи значно забруднюють оточуюче середовище, тобто за останні роки виникли проблеми, які можна розподілити за такими видами :

- утилізація нехарчових відходів м'ясної, рибної продукції в малих переробних підприємствах на селі;
- утилізація відходів шкіряного виробництва на малих підприємствах;
- утилізація трупної сировини тварин населення;
- охорона довкілля від забруднення біогенними відходами тваринного походження.

Подальший розвиток сільського господарства (як основної ланки агросфери, виробника продовольчої сировини, життєвого середовища для людей) в Україні обмежено, що вимагає обов'язкового врахування вимог екології сільгоспвиробниками та застосування новітніх технологій, спрямованих на зменшення навантаження на агросистеми.

З метою охорони довкілля на Вінниччині було організовано роботу Тульчинського утильзаводу, як самостійної структури. Це підприємство переробляє боєнські конфіскати та трупи тварин, які надходять від усіх районів області.

На наш погляд, екологічні функції вищезгаданого підприємства такі:

1. Попередження забруднення довкілля відходами тваринного походження від забою й загиблі тварин, шляхом утилізації трупної сировини у вакуум - горизонтальних котлах.
2. Забезпечення екологічного та санітарного благополуччя населених пунктів, тваринницьких ферм. птахофабрик, малих підприємств по забою і переробці тварин. селянських та фермерських господарств.
3. Підтримання сталої протиепідемічно-епізоотичної ситуації в Україні шляхом знищення патогенних мікроорганізмів, потенційних збудників хвороб та значного скорочення кількості небажаних мікроорганізмів.

Специфіка сировини, яку утилізують на ветсанутильзаводах вимагає обов'язкових заходів, що забезпечують запобігання шкідливого впливу на довкілля. Зазначений вид екологічних витрат обумовлений необхідністю компенсації екологічної небезпечності сировини, що утилізується та недосконалість наявних виробничих процесів і технологічного обладнання.

Оцінку екологічних витрат проводили на основі існуючої статистичної

інформації про вплив на довкілля підприємств різних галузей господарчої діяльності та базуючись на показниках отриманих від планово-економічного відділу утильзаводу.

Отримане усереднене співвідношення компонентів екологічної складової, дозволяє наглядно відобразити питому вагу кожного виду екологічних впливів, пов'язаних із функціонуванням утильзаводу та необхідністю запобігання шкідливому впливу на довкілля від процесу утилізації сировини на утильзаводі (рис. 1).

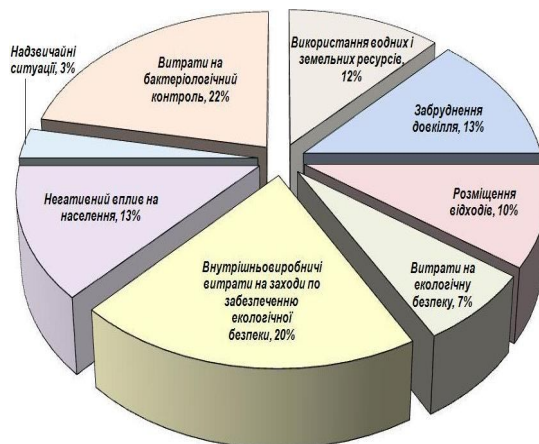

Рис.1. Усереднене співвідношення компонентів екологічної складової

Думається, що подальший розвиток вищезгаданих малих підприємств (цехів) переробки харчової тваринницької сировини можливим, якщо будуть в цих підприємствах на селі спеціальні контейнери для збору та транспортування боєнських конфіскатів з наступним знешкодженням на заводах (ветсанутильпідприємствах) для яких саме екологічна функція є пріоритетною по утилізації всієї відходів харчової сировини і нейтралізації негативного впливу на довкілля.

Таким чином, даючи оцінку екологічних функцій утильзаводу орієнтовно можна вважати, що процес утилізації відходів по забою і переробці сільськогосподарських тварин на селі та трупної сировини, який здійснюється на спеціалізованих підприємствах на 57% є екологічно спрямованим, тобто таким, який забезпечує уникнення завдання шкоди довкіллю. Решту діяльності утильзаводу (43%), спрямованої на інші функції, можна вважати екодеструктивною, тобто такою, яка прямо або опосередковано негативно впливає на довкілля. Безумовно, що це тільки орієнтовні показники і вони залежать від багатьох чинників економічного характеру, однак, вони дозволяють чіткіше зрозуміти у якому саме напрямку необхідно удосконалювати процес утилізації по забою і переробці сільськогосподарських тварин на селі та на утильзаводах (ветсанутильпідприємствах), з метою зведення до мінімуму негативного впливу на довкілля.

Висновки. Фактором еколого-економічної та продовольчої безпеки у світі визнаються стан та якість природних ресурсів аграрного сектору. У сучасному суспільстві вони мають велике економічне значення та виконують екологічні та соціальні функції. Природно-ресурсний потенціал є однією із важливіших складових еколого-економічної та продовольчої безпеки.

2. Встановлено, що за останні роки виробництво продукції сільського господарства в цілому скоротилося внаслідок екстенсивної моделі розвитку аграрного сектору, погіршуються показники продовольчої безпеки України. Найбільше відставання фактичного споживання від раціонального спостерігалось по плодах, ягодах і винограду - на 49%, молоку і молокопродуктах - на 44, м'ясу і м'ясопродуктах - на 38, рибі та рибопродуктах - на 24%.

3. Подальший розвиток приватного малого бізнесу по забою і переробці сільськогосподарських тварин на селі вимагає обов'язкового застосування новітніх технологій, спрямованих на зменшення еколого-економічного навантаження на агросистеми.

4. Для ефективного функціонування еколого-економічної та продовольчої безпеки, існує потреба у взаємодію інформаційного, нормативно-правового та методичного забезпечення, економічних методів та важелів розвитку сільськогосподарських підприємств.

5. Процес утилізації відходів тваринного походження від забою й загиблі твари, який здійснюється на спеціалізованих підприємствах на 57% є екологічно спрямованим, тобто таким, який забезпечує уникнення завдання шкоди довкіллю.

Література

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: [інф.-аналіт. збірник; вип. 5 / за ред. П.Т. Саблука та ін.]. – К.: ІАЕ, 2002. – 647 с.

2. України від 23 березня 2000 р. № 1602-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 25. – Ст. 195. – (Законодавчі акти).

3. Про екологічну мережу України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1864-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 502. – (Законодавчі акти).

4. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі в Україні на 2000-2015 роки: Закон України від 21 вересня 2000 р. № 1989-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 47. – Ст. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку: Закон 405. – (Законодавчі акти).

5. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351. – (Законодавчі акти).

6. Скрипчук П. Екологічна сертифікація як інструмент виробництва та споживання екологічно чистої продукції / П. Скрипчук // Економіка України. – 2006. – № 3. – С. 55–63.

7. Борисова В.А. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти / В.А. Борисова. – Суми: Вид-во «Довкілля», 2003. – 327 с.

8. Розраховано автором за даними: Статистичний щорічник України за 2008 рік, с. 152.

Summary

Ecology-economic and food safety in agribusiness / Vlasenko I.V.

Realization of analysis of indexes of sufficientness of consumption of foodstuffs is on a person in Ukraine. Volumes of agricultural produce mine-out the economies of population laid down in Ukraine, and by agrarian enterprises in 2009 in Ukraine on most basic types